

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-429-0-7>

FORMATION OF THE SCHOOL LITERARY EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE (90S OF THE XX CENTURY)

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (90-ТІ РОКИ XX СТОЛІТТЯ)

Kasatkin O. S.

*Postgraduate Student at the Department of
Pedagogy and Education Management
Municipal Higher Education Institution
«Kherson Academy of Continuing
Education» of the Kherson Regional
Council
Kherson, Ukraine*

Касаткін О. С.

*аспірант кафедри педагогіки й
менеджменту освіти,
Комунальний вищий навчальний
заклад «Херсонська академія
неперервної освіти» Херсонської
обласної ради
м. Херсон, Україна*

Мовно-літературна освіта в Україні сьогодні зазнає постійних перманентних змін. Після проголошення незалежності України в 1991 році зміцнився державний суверенітет, активізувався процес розроблення державних стандартів якості мовно-літературної освіти, зазнав докорінних перетворень зміст мовно-літературної освіти в школі.

Читацька компетентність особистості розвивається з раннього дитинства. Основою сприйняття літературної дійсності слід визнати літературу як соціокультурний феномен, що допомагає пізнавати світ, його емоційні та свідомі явища. Література в середній школі – це предмет (дисципліна), який відкриває шлях до розвитку особистості та вміння спілкуватися, отримувати і передавати інформацію, виражати емоції, почуття й думки. Під час вивчення цього предмету, здобувачі освіти не лише дізнаються про різноманіття людського буття, людські характери та стосунки, а й усвідомлюють, наскільки важливими є краса, чистота та розвиток власного мовлення. Сучасний підхід до викладання літератури в закладах загальної середньої освіти вимагає постійного пошуку можливостей для оновлення форм, методів і засобів навчання з метою вдосконалення його змісту та підвищення ефективності. Вивчення історико-педагогічного та наукового досвіду дає змогу окреслити головні вектори розвитку шкільної літературної освіти в Україні та забезпечити її подальший поступ.

Ціль роботи – визначити особливості розвитку літературної освіти України в закладах загальної середньої освіти в 90-ті роки XX століття.

Дослідження здійснено з використанням загальнонаукових методів, обраних з урахуванням поставленої мети та визначених завдань. Зокрема, метод аналізу використовувався для дослідження поняття «шкільна література». Історичний метод застосовано до аналізу та систематизації змісту й умов виникнення, розвитку шкільної літературної освіти. Цей метод також допоміг пояснити суперечності її основних етапів. Системно-структурний підхід дозволив визначити місце і значення шкільної літературної освіти у функціонуванні і розвитку освіти загалом. Узагальнення дало змогу виокремити позитивні і негативні фактори, які впливали на літературу протягом 1991-2010 років. Вищезазначені наукові методи використані з метою забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності дослідження.

Перші роки незалежності України відзначились соціально-економічною кризою, яка торкнулася і сфери освіти. У суспільстві освіта розглядається насамперед як засіб передачі готових знань, а також готових соціальних норм [4, с. 1211]. Впровадження нових стандартів, перехід до новітніх методів і технологій навчання, використання сучасних методик оцінювання знань здобувачів, розмаїття національних методичних шкіл та пошук вчителів-новаторів свідчать про успішність українських шкіл та наближення вітчизняної освіти до міжнародних стандартів. Однією з найважливіших сфер української системи освіти є гуманітарна, яка гарантує духовний розвиток здобувачів. Серед предметів гуманітарного циклу особливе значення має література як мистецтво слова [7, с. 39].

Аналіз питання розвитку реформування шкільної літературної освіти дозволяє виокремити період, починаючи з 1991 року. На цей час припадає прийняття незалежності України і суттєва зміни в державі, а також розвиток української мови та української літературної освіти в державі. У суверенній державі Україна першим документом про стратегічні методи та пріоритетні напрями реформування освіти в усіх сферах, розробленим на чолі з міністром освіти П. М. Таланчуком (1992–1994), стала Національна державна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), затверджена Кабінетом Міністрів України в листопаді 1993 року. Її проєкт був схвалений на Першому з'їзді працівників освіти України (1992) [3, с. 9]. Під час презентації програми було акцентовано увагу на необхідності відродження інтелектуального і духовного потенціалу населення, досягнення світового рівня вітчизняної науки, техніки і культури, національного відродження України, державного будівництва та демократизації суспільства [6, с. 47]. Програма стала першим ідеологічним орієнтиром для зусиль

з оновлення та розбудови національної системи освіти. В умовах сучасності в розвиток шкільної літературної освіти в Україні було включено наступні складові: нормативно-правову базу; зміни в реформуванні; мету, завдання і зміст мовно-літературної освіти; мовно-специфічний розподіл навчальних годин у школах відповідно до державної мовної політики; зміни в таких показниках, як навчально-методичне забезпечення (підручники, посібники та методичні розробки для вчителів), зміни у формах, методах і засобах літературної освіти, забезпеченість шкіл кваліфікованими педагогами тощо [5, с. 26].

Реформування української шкільної літературної освіти можна вважати перехідним і важливим періодом, що подолав розрив між авторитарною освітньою парадигмою минулого і демократичною, особистісно орієнтованою парадигмою, яка відкрила нові горизонти розвитку. Серед негативних чинників, що стримують розвиток шкільної літературної освіти, – недостатня розробленість змісту літературної освіти, брак альтернативних підручників та відсутність належного педагогічного, методичного і технічного забезпечення шкіл.

Предмет шкільної літератури протягом усього досліджуваного періоду перебував в складних умовах, що призвело до браку в школах компетентних учителів у галузі мовознавства. 90-ті роки ХХ століття стали досвідом не лише ухвалення національного законодавства, а й впровадження основоположних правових документів у практику шкільної освіти. На початку 1990-х років українська політична, соціальна і гуманітарна думка та освітня практика відновилась, відокремившись від єдиного ідеологічного імперативу. Це призвело до поширення ідей про необхідність гуманізації всієї сфери освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб.

Література:

1. ІХ Волошинські читання. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство: зб. матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 95-річчя Інституту педагогіки НАПН України ; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : Педагогічна думка, 2021. 238 с. <https://lib.iitta.gov.ua/728447/1/ВОЛОШИНСЬКІ%20%20ЧИТАННЯ-%202021%20Збірник%20матеріалів.pdf>

2. Березівська Л. Д. Реформування загальної середньої освіти в Україні у ХХ столітті крізь призму джерелознавства : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 251 с. <https://dnpb.gov.ua/wp->

content/uploads/2019/07/Berezivska_L.D._Reforming_general_secondary_education_2019.pdf

3. Клочек Г. Літературна освіта в новій українській школі: стратегія і тактика реформування. *Дивослово*. 2017. № 1. С. 7–11. <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/2-0117.pdf>

4. Резнікова К. Стан шкільної літературної освіти України в період з 1991 по 1998 рр. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 1(19). С. 1208–1217. <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/8947/8994>

5. Резнікова К. Вектори інноваційного розвитку літературної освіти у XXI столітті. *Загальна педагогіка та історія педагогіки*. 2023. № 64. С. 25–27. http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/64/part_1/4.pdf

6. Служук О. Літературна освіта підлітків в Україні: психолого-педагогічні основи. Science and Education a New Dimension. *Pedagogy and Psychology*. 2019. № 7(85). С. 45–48. <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Literary-education-of-teens-in-Ukraine-psychological-and-pedagogical-bases-O.-A.-Slyzhuk.pdf>

7. Степаненко О. Тенденції вивчення літератури у закладах загальної середньої освіти України у 30–90 роках XX століття. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 49. С. 38–43. http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/49/part_2/8.pdf